

УДК 371.2 → 37.04

**ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ОСВІТИ НА РІВНІ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Капустін І.В.

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

У статті розглянуті поняття «якість освіти», структура якості освіти; розкриті основні підходи до визначення показників якості освіти на рівні загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: загальноосвітні навчальні заклади; якість освіти; структура якості освіти; показники якості освіти.

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ
НА УРОВНЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧЕБНОГО
ЗАВЕДЕНИЯ**

Капустин И.В.

В статье рассмотрены понятие «качество образования», структура качества образования; раскрыты основные подходы до определения показателей качества образования на уровне общеобразовательных учреждений.

Ключевые слова: общеобразовательные учреждения; качество образования; структура качества образования; показатели качества образования.

**DETERMINING THE QUALITY OF EDUCATION
AT THE COMPREHENSIVE SCHOOL**

Kapustin I.V.

In the article the concepts of «the quality of the education», the structure of the quality of the education are considered; the basic approaches are exposed to for the determination of the indexes of the quality of the education at the level of the general educational institutions.

Key words: the general educational institutions; the quality of the educations; structure of the quality of the education, the indexes of the quality of the education.

Постановка проблеми. Однією із актуальних проблем сьогодення, яка обговорюється не лише в Україні, але й усією міжнародною спільнотою, є підвищення якості життя за умов реалізації інтелектуального, духового, економічного потенціалу суспільства в контексті його інноваційного розвитку.

Національна доктрина розвитку освіти одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти визначає постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу [10]. Засобом забезпечення якості освіти є моніторинг. Тому не випадково ключовим напрямом державної політики на Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки називає забезпечення національного моніторингу системи освіти, а одним із шляхів його реалізації – розроблення моделі проведення моніторингових досліджень для різних рівнів управління (внутрішньошкільного, регіонального, національного) [8].

Однак на сьогодні відсутня система показників якості освіти, які були б розроблені на національному рівні. Це призводить до того, що дослідження якості освіти здійснюються безсистемно, а за їх результатами неможливо створити широку інформаційну базу, яка б дозволяла приймати ефективні управлінські рішення, спрямовані на забезпечення якості освіти.

Крім того, відсутність у науковій літературі єдиних підходів до визначення якості освіти та структури якості освіти ускладнює створення системи моніторингових досліджень на різних рівнях управління освітою, у тому числі, на рівні навчального закладу.

Опитування, яке проводилися серед керівників загальноосвітніх навчальних закладів, засвідчило, що переважна більшість із них під якістю освіти розуміє результативність навчально-виховного процесу: результати річного оцінювання навчальних досягнень учнів (93 %), зовнішнього незалежного оцінювання (90 %), державної підсумкової атестації (86 %), участі у Всеукраїнських учнівських олімпіадах

із навчальних предметів (73 %). Таке розуміння керівниками загальноосвітніх навчальних закладів поняття якості освіти не дозволяє досліджувати фактори впливу на результати освітньої діяльності, відстежувати якість процесів, що відбувається в освітньому середовищі, здійснювати гнучке управління діяльністю на основі розробки системи ефективних коригувальних заходів за підсумками досліджень.

Тому існує потреба в розробці науково обґрунтованих показників якості освіти на рівні навчального закладу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема якості освіти знаходиться у фокусі уваги багатьох науковців та є стрижневим у педагогічній теорії та практиці.

Характеристику різних аспектів якості освіти розглядали Т. Давиденко, В. Кальней, А. Моїсєєв, П. Підкасистий, А. Субетто, С. Шишов та ін.

Методологічні аспекти якості освіти висвітлили в своїх роботах В. Аванесов, Ю. Бабанський, Б. Гершунський, В. Краєвський, Н. Кузьміна, В. Медведєв, В. Шадріков, Т. Шамова та ін.

Проблемі якості освіти присвячені праці Л. Віткіна, З. Гуменної, В. Качалова, К. Корсака, В. Лугового, Т. Лукіної, О. Ляшенко, О. Савченко та ін.

Аналіз наукових джерел показав, що існують різні підходи до визначення якості освіти, що пояснюється багатогранністю цього поняття та розумінням його як суспільного явища, що розглядається в різних аспектах: філософському, соціально-економічному та соціологічному.

Б. Гершунський визначає якість освіти як комплексне утворення, яке складають грамотність, освіченість, професійна компетентність, культура, менталітет [4].

Т. Давиденко та Т. Шамова розглядають інтеграційний підхід до поняття якості освіти, пропонуючи її інтегральну модель, згідно з якою якість освіти визначалася б одночасно із змістом навчання, особистістю вчителя, його індивідуальністю, а також умовами, які необхідні для забезпечення якості навчально-виховного процесу [5].

Л. Бурлачук характеризує якість освіти в контексті формування компетенцій, визначаючи її як сукупність властивостей та характеристик освітнього процесу, які надають йому спроможність формувати такий рівень професійної та громадянської компетентності, що

задовольняє потреби, які є або будуть, громадян, підприємств і організацій, суспільства та держави [2].

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування підходів до визначення показників якості освіти на рівні загальноосвітнього навчального закладу на основі розгляду поняття «якість освіти» та структури якості освіти.

Виклад основного матеріалу.

Різні науковці по-різному трактують поняття «якість освіти». Так, В. Беспалько, В. Лернер якість освіти ототожнюють із якістю знань, А. Моїсєєв, В. Полянський, М. Поташник це поняття пов'язують з результатом. Водночас А. Субетто, С. Шишов, Л. Третьяков, Т. Шамова та ін. якість освіти, на відміну від вищезазначених учених, розглядають і як процес, і як результат.

На відсутність єдиної точки зору на якість освіти вказував М. Поташник, який на основі аналізу існуючих підходів визначив якість освіти як співвідношення цілі та результату, міри досягнення цілей, при тому, що результати відповідають операціонально заданим цілям та прогнозовані в зоні потенційного розвитку дитини [9]. Однак, на наш погляд, таке визначення є недостатньо повним, оскільки спрямоване на отримання кінцевого результату, тоді як на його досягнення безумовно впливають як перебіг освітніх процесів, так і умови, за яких він досягається. Зводячи всі визначення якості освіти до двох трактувань – філософського та виробничого – М. Поташник акцентує увагу саме на виробничому, залишаючи поза увагою філософське розуміння якості, яке, на думку вченого, не підлягає оцінюванню.

Водночас осмисленню якості саме як філософської категорії присвятив свої роботи А. Субетто. За словами вченого, у деяких філософських системах категорія якості іноді набуває ключового значення, і тоді можна говорити про певне вчення про якість усередині такої філософії, яке вслід за В. Визгіним А. Субетто називає квалітавізмом. На відміну від М. Поташника, автор вважає, що якість як філософську категорію можна виміряти, оскільки вона кількісна. За А. Субетто вимірювання якості формує «кваліметричний образ» або «кваліметричну модель» якості, дозволяє через шкалювання здійснювати вибір цінностей. [12].

За Т. Лукіною якість освіти становить собою визначений нормативний рівень, стандарт, на який має орієнтуватися продукт системи, тобто випускник школи. Під якістю загальної середньої освіти вчена розуміє систему соціально обумовлених показників, сукупність визначених властивостей освіти, яка відповідає сучасним вимогам педагогічної теорії та практики, здатна задовольнити освітні потреби особистості школяра, суспільства та держави [6].

О. Ляшенко услід за А. Субетто в широкому сенсі під цим поняттям розуміє збалансовану відповідність процесу, результату та самої освітньої системи цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти. Але при цьому вчений пропонує розглядати якість освіти як узагальнений показник розвитку суспільства в певному часовому вимірі, тобто, у динаміці тих змін, що характеризують поступ держави в контексті світових тенденцій [7].

Услід за Т. Лукіною та О. Ляшенком якість освіти в найширшому розумінні О. Овчарук трактує як відповідність закладених ресурсів, самого освітнього процесу й отриманого результату та наслідків щодо цілей освіти, стандартів і вимог суспільства. На думку авторки, саме стандарти мають регулювати та керувати якістю освіти [7].

Отже, найбільш поширеними серед науковців є погляди на якість освіти як відповідність певним унормованим показникам, стандартам. Тобто, якість освіти визначає її здатність задовольняти освітні потреби та реалізовувати конкретні цілі та норми. Оскільки потреби суспільства та умови, у яких реалізуються освітні цілі, увесь час змінюються, то поняття «якості освіти» не може бути визначене однозначно. Саме через це дана дефініція повсякчас буде потребувати переосмислення, доповнення та уточнення.

Вищезазначені підходи до визначення якості освіти надають можливість визначити її структуру. Так, розглядаючи структуру якості загальної середньої освіти, до її внутрішніх характеристик О. Ляшенко відносить:

- якість освітнього середовища (“технологічність” управління освітнім процесом, ефективність науково-методичної роботи, ресурсне забезпечення навчального процесу, кадровий потенціал школи тощо);

- якість реалізації освітнього процесу (науковість і доступність змісту освіти, педагогічна майстерність учителя, ефективність засобів навчання, зокрема якість підручників, задоволення різноманітних освітніх потреб тощо);

- якість результатів освітнього процесу (рівень навчальних досягнень учнів, розвиток їхнього мислення, ступінь соціальної адаптації, культури й вихованості учнів тощо) [7].

Т. Лукіна структуру якості загальної середньої освіти умовно представляє як:

- якість освітнього середовища;

- якість загальної середньої освіти;

- вплив суспільства на загальну середню освіту [6].

О. Локшина, розглядаючи проблеми моніторингу якості освіти в структурі якості освіти виокремлює ресурси, які вкладаються в освіту; освітній процес; результати, які продукує система [7].

Усе вищезазначене свідчить про те, що якість освіти є багатограним поняттям, яке розглядається в контексті розвитку суспільства. А тому є неусталеним та динамічним. Проте основними структурними елементами якості освіти будуть завжди виступати якість ресурсного забезпечення (умов освітньої діяльності), освітніх процесів та їх результатів, сутність складових яких буде визначатися, по-перше, вимогами часу, а, по-друге, станом розвитку педагогічної науки.

На основі вищезазначених підходів у Харківській області було створено регіональну модель моніторингу якості освіти, одним із етапів якої було розробка показників якості освіти на регіональному рівні. Дана регіональна модель включала показники умов функціонування та розвитку освітньої сфери, освітніх процесів і результатів освітніх процесів та відображала структуру якості освіти, яка була висвітлена в наукових працях Т. Лукіної, О. Ляшенка, О. Локшиної та ін. [1]

Впровадження моделі моніторингу якості освіти передбачає її реалізацію на всіх рівнях управління освітою. Це в свою чергу зумовлює необхідність розробки відповідних показників на рівні навчального закладу. Виходячи з вищевикладеного, ми вважаємо за доцільне розглядати якість освіти на рівні навчального закладу як складову з трьох компонентів:

- умови функціонування навчального закладу;

- освітні процеси;
- результати освітньої діяльності.

Згідно з наведеною структурою ми пропонуємо визначати показники якості освіти, орієнтовний перелік яких подаємо в таблиці нижче.

Таблиця.

Умови функціонування навчального закладу	Освітні процеси	Результати освітньої діяльності
<ul style="list-style-type: none"> ➤ рівень матеріально-технічного забезпечення; ➤ рівень навчально-методичне забезпечення; ➤ якість кадрового складу педпрацівників; ➤ рівень фахової майстерності педагогів; ➤ контингент учнів. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ рівень якості навчально-виховного процесу; ➤ рівень якості викладання навчальних дисциплін; ➤ рівень діяльності шкільного методичного об'єднання; ➤ рівень діяльності учителя; ➤ рівень діяльності учнів; ➤ стан виховної роботи; ➤ стан здоров'я вчителів та учнів. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ рівень навчальних досягнень учнів за результатами семестрового, річного оцінювання; ➤ рівень навчальних досягнень учнів за результатами державної підсумкової атестації; ➤ результати зовнішнього незалежного оцінювання; ➤ ступінь відповідності результатів ЗНО результатам ДПА; ➤ результативність участі учнів в олімпіадах із навчальних дисциплін; ➤ результативність участі учнів у МАН; ➤ результативність участі учнів у конкурсах, турнірах; ➤ результативність участі педагогічних працівників у фахових конкурсах; ➤ рівень задоволення освітніх потреб.

На наш погляд, чітке визначення показників якості освіти на рівні загальноосвітнього навчального закладу сприятиме системності у проведенні моніторингових досліджень, що забезпечить створення інформаційної бази для прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на підвищення якості освіти.

Висновки.

1. У науковій літературі існують різні підходи до визначення поняття якості освіти. Водночас більшість науковців розглядають її як відповідність певним унормованим вимогам.

2. На сьогодні відсутня на національному рівні система показників якості освіти, що ускладнює проведення моніторингових досліджень.

3. Існує потреба в розробці показників якості освіти на рівні навчального закладу на основі уточнення поняття «якість освіти» та структури якості освіти.

Перспективи подальших досліджень. До перспективних напрямів досліджень ми відносимо дослідження стану підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до моніторингу якості освіти в контексті розуміння ними поняття «якість освіти» та структури якості освіти.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Байназарова О.О. та ін. Моніторинг якості загальної середньої освіти: досвід Харківського регіону / О.О. Байназарова, І.В. Капустін, Л.Д. Покроєва, С.Б. Ставицький. – Х.: ХОНМІБО, 2006. – 60 с.
2. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов. – К.: Наукова думка, 1989. – 200 с.
3. Болотов В.А. и др. Системы оценки качества образования: Учебное пособие / В.А. Болотов, Н.Ф. Ефремова. – М.: Университетская книга; Логос, 2007. – 192 с.
4. Гершунский Б.С. Философия образования: Учебное пособие для студентов высших и средних педагогических учебных заведений. / Б. Гершунский. – М.: Московский психолого-социальный институт, 1998. – 432 с.
5. Давыденко Т.М. и др. Управление образовательными системами: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. / Т.М. Давыденко, Г.Н. Шибанова, Т.И. Шамова. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 384 с.
6. Лукіна Т.О. Якість українських підручників для середніх загальноосвітніх шкіл: проблеми оцінювання і результати моніторингу: Методичний посібник. / Т.О. Лукіна. – К.: ВЦ «Академія», 2004. – 200 с.

7. Моніторинг якості освіти: світовий досвід та українські перспективи: Посібник / Під заг. ред. О.І.Локшиної. – К.: К.І.С., 2004. – 128 с.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
9. Поташник М.М. Качество образования: проблемы и технология управления / М.М.Поташник. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 352 с.
10. Про Національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
11. Субетто А.И. Проблема качества высшего образования в контексте глобальных и национальных проблем общественного развития (философия качества образования). – Спб.; Кострома, 2000. – 168 с.
12. Субетто А.И. Сочинения. Ноосферизм: В 13 томах. Том восьмой: Квалитативизм: философия и теория качества, квалитология, качество жизни, качество человека и качество образования. Книга 1 [Текст] / Под ред. Л.А. Зеленова – С.Пб – Кострома: КГУ им. Н.А. Некрасова, 2009. – 392 с.
13. Шишов С.Е. и др. Школа: мониторинг качества образования : / С.Е. Шишов, В. А. Кальней. – [3-е изд., испр. и доп.]. – М. : Пед. общество России, 2000. – 316 с.